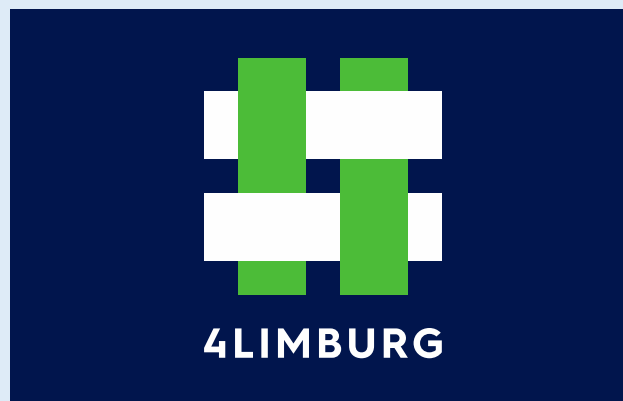

Verschillende perspectieven op de maatschappelijke waarde van onbetaalde arbeid

Resultaten themabijeenkomst *'De (maatschappelijke) waarde van participatie'* op 31 januari 2018 te Panningen georganiseerd door de sociale adviesraad Peel en Maas

Factsheet

Inge Houkes
Ijmert Kant

Oktober 2018; Finale eindrapportage december 2020

Unit Arbeidsepidemiologie
School CAPHRI
Maastricht University

Belangrijkste bevindingen:

- Aan onbetaalde arbeid wordt door de deelnemers een overwegend positieve maatschappelijke waarde toegekend.
- Waarde toekenning is binnen een situatie sterk afhankelijk van het perspectief van waaruit de waarde toekenning plaatsvindt (individu, gezin/familie, gemeenschap, maatschappij).
- De maatschappelijke waarde van onbetaalde arbeid wordt ook bepaald door de context / situatie.
- In sommige gevallen wegen de positieve kanten van onbetaalde arbeid wellicht niet op tegen de negatieve kanten en zal de maatschappelijke kosten-baten- afweging negatief uitpakken.

De bevindingen onderstrepen de noodzaak voor de ontwikkeling van een gedegen maatschappelijke kosten-baten analyse voor onbetaalde arbeid waarbij rekening wordt gehouden met het perspectief en de situatie.

Achtergrond

Tot dusver werpt de Participatiewet nog onvoldoende vruchten af. De wet streeft weliswaar naar een inclusieve samenleving waarin iedereen naar vermogen kan participeren, maar voldoet op dat punt niet aan de verwachtingen. Zo focust het beleid in de meeste gemeenten op mensen met uitkering in het kader van de Participatiewet. In mensen die geen uitkering ontvangen wordt veelal niet geïnvesteerd. Daar komt bij dat het bestaande beleid het streven naar brede participatie verengt tot een liefst volledige terugkeer in het arbeidsproces. Om de kans daarop te vergroten, moeten mensen met een (bijstands)uitkering verplicht deelnemen aan dagvullende re-integratieprogramma's op straffe van een korting op de uitkering.

Wat te weinig wordt beseft, is dat terugkeer in het arbeidsproces niet altijd haalbaar is voor de mensen die het betreft. Door daarop toch te blijven focussen gaan kansen verloren om in de eigen omgeving zinvol actief te zijn. Deze niet betaalde activiteiten kunnen echter zowel voor de persoon als maatschappij bijzonder waardevol zijn. Zo kunnen activiteiten op individueel niveau bijdragen aan eigenwaarde en motivatie en aan het ontwikkelen van vaardigheden of competenties. Deze kunnen vervolgens wellicht voor een deel van de week worden ingezet in betaalde arbeid. Ook vanuit maatschappelijk perspectief kunnen deze onbetaalde activiteiten een grote waarde

hebben. Zo kan mantelzorg bijdragen aan verbetering van zorg, en kan vrijwilligerswerk bijdragen aan het in stand houden van allerlei gemeenschapsvoorzieningen en daarmee de leefbaarheid in deze gemeenschap vergroten.

Zo bekeken kan een participatiebeleid dat niet enkel focust op (een liefst volledige) terugkeer in het betaalde arbeidsproces, maar dat ruimte biedt voor een bredere invulling van het begrip arbeid door erkenning van de maatschappelijke meerwaarde van zinvolle participatie, wellicht zinvoller en effectiever zijn dan het huidige beleid.

Voor de evaluatie van een dergelijk ruimer participatiebeleid (c.q. een breder arbeidsbegrip) is het noodzakelijk een goed inzicht te hebben in de maatschappelijke kosten baten van niet-betaalde activiteiten in verschillende situaties. Om dit inzicht te verwerven is op 31 januari jl. een themabijeenkomst georganiseerd in Panningen.

Themabijeenkomst 'De (maatschappelijke) waarde van participatie'

Doelstelling en procedure

De maatschappelijke waarde van participatie stond centraal in de themabijeenkomst van 31 januari 2018 georganiseerd door de sociale adviesraad Peel en Maas. Aan deze bijeenkomst namen 60 personen met een verschillende achtergrond deel. Deelnemers waren bijvoorbeeld afkomstig uit gemeenten, patiëntenorganisaties, sociale adviesorganen,

organisaties gericht op mens en arbeid, arbeidsorganisaties en universiteiten. Tijdens deze bijeenkomst werd door de aanwezigen onder meer nagedacht en gediscussieerd over de maatschappelijke waarde van participatie vanuit verschillende perspectieven en situaties. De discussie werd gevoerd aan de hand van vier verschillende situaties ('vignetten') van onbetaalde arbeid (zie Box 1).

Allereerst werd aan de deelnemers gevraagd om individueel een inschatting te maken van de maatschappelijke en economische waarde van onbetaalde arbeid zoals weergegeven in de vier vignetten. En wel vanuit vier perspectieven:

- individu
- gezin/familie
- gemeenschap
- maatschappij

Alle vier vignetten zijn door de 60 deelnemers individueel beoordeeld (schriftelijk).

Vervolgens werden in twee groepen de bevindingen met elkaar gedeeld en bediscussieerd. Hierna werden de resultaten van beide discussies plenair met alle deelnemers bediscussieerd. Bij de bespreking in twee groepen en de plenaire discussie hebben we ons gericht op vignet 1 en vignet 2.

Bevindingen

Uit de 60 individuele beoordelingen komt naar voren dat in alle voorgelegde situaties aan

onbetaalde arbeid een overwegend positieve maatschappelijke waarde wordt toegekend. Deze waardetoekenning verschilt enigszins tussen individuen, maar wordt in grotere mate bepaald door de situatie in kwestie (vignet) en het perspectief van waaruit de waarde van onbetaalde arbeid wordt bekeken (individu, gezin/familie, gemeenschap en maatschappij). Met andere woorden, de variatie tussen situatie en perspectief is groter dan de variatie tussen individuele beoordelaars.

Dit is ook duidelijk terug te zien in discussie in de twee groepen. In Box 2 en 3 staan de belangrijkste bevindingen van deze discussie samengevat.

Als positieve waarden van onbetaalde arbeid voor het *individu* worden vooral de verhoging van de eigenwaarde, en persoonlijke / talent ontwikkeling genoemd. Op dit aspect is er nauwelijks verschil tussen beide vignetten/situaties. Als negatief effect wordt voor beide situaties genoemd dat de onbetaalde arbeid tijdrovend is, dat de financiële positie nauwelijks wordt verbeterd en dat op langere termijn de positie op de arbeidsmarkt kan verslechteren. Met betrekking tot de positieve en negatieve aspecten voor het individu lijken er dus slechts kleine verschillen te bestaan tussen beide vignetten / situaties.

Box 1: Vignetten gebruikt bij de discussie 'Maatschappelijke waarde van onbetaalde arbeid'

1. Bijstandsmoeder die graag mantelzorg wil verrichten.
 - Bijstandsmoeder van 45 jaar met 3 schoolgaande kinderen die graag de mantelzorg zou willen verlenen aan haar dementerende ouders. Gewenste zorg is langdurig en onvoorspelbaar in de tijd.
2. Werknemer in WIA (100 %) die wel graag wat vrijwilligers werk wil doen.
 - Voormalige werknemer en kostwinner van 50 jaar, thans afgekeurd (WIA categorie 80-100%) die graag vrijwilligers werk wil doen bij de kinderboerderij in de wijk.
3. Langdurige werkeloze die het niet lukt betaald werk te vinden maar onbetaald werkervaring wil opdoen ten behoeve van een nieuwe baan in een ander werkveld.
 - Man van 45 jaar, voormalig timmerman en reeds 2 jaar werkeloos. Deze persoon wil graag werkervaring opdoen als conciërge bij een middelbare school in de gemeente waar hij woont.
4. Gepensioneerde werknemer die na pensionering baan in onbetaald werk wil voortzetten.
 - Man van 66 jaar, voormalig buschauffeur die graag onbetaald de buurtbus wil rijden.

Box 2: Bevindingen groepsdiscussie over maatschappelijke waarde van participatie vignet 1

Vignet 1. Bijstandsmoeder die graag mantelzorg wil verrichten

Algeheel wordt opgemerkt dat voor- en nadelen ook afhangen van de aard & omvang van de te verrichten mantelzorg.

Voordelen	Nadelen
Individu: <ul style="list-style-type: none">• Eigenwaarde/welzijn• Talentontwikkeling/zorg• Doel in leven• Keuzevrijheid	<ul style="list-style-type: none">• Sociaal-economische status• Op termijn nadelig voor positie op arbeidsmarkt• Ondraaglijke verplichting / energie rovend / kwetsbaar
Gezin/familie: <ul style="list-style-type: none">• Zorg verlichten voor anderen• Voorbeeldfunctie structuur• Betere zorg?	<ul style="list-style-type: none">• 'Verplichting'• Druk financieel
Gemeenschap: <ul style="list-style-type: none">• Betere verdeling gelden• Keuze = luxe• Gemeenschapsgevoel• Individueel in relatie tot anderen• Middel tot vitale gemeenschap• Oplossen tekorten onderwijs/zorg	<ul style="list-style-type: none">• Schaarste vrijwilligers• Betaalde banen verdringing door vrijwilligers• Draagt bij aan 2-deling zorgtaken / werktaken
Maatschappij: <ul style="list-style-type: none">• Te veroorloven om het niet te doen• Faciliteren in toekomst betaalde baan → aandacht blijven geven	<ul style="list-style-type: none">• Te veroorloven om het wel te doen

Als positieve waarde van onbetaalde arbeid voor het *gezin* worden vooral de versterking van de structuur en de voorbeeldfunctie die van mantelzorg uitgaat naar andere gezinsleden genoemd. Als negatief effect wordt in beide situaties genoemd dat de financiële positie nauwelijks verbetert en het gevoel van verplichting. Met betrekking tot de positieve en negatieve aspecten voor het gezin lijken er slechts kleine verschillen te bestaan tussen beide vignetten/situaties.

De toegekende waarde van onbetaalde arbeid voor de *gemeenschap* is wel verschillend voor beide situaties /vignetten.

Zo worden als positieve waarde voor de gemeenschap bij het verrichten van *mantelzorg* door iemand met bijstands-uitkering vooral genoemd dat het kan bijdragen aan het opheffen van arbeids-tekorten in de zorg en betere verdeling van

geld. Maar ook dat dit het gemeenschapsgevoel kan versterken en een middel kan zijn om te komen tot een meer vitale gemeenschap. Aan de situatie worden ook negatieve waarden voor de gemeenschap genoemd, namelijk dat onbetaalde arbeid kan leiden tot verdringing van betaalde banen in de zorg en ook dat het bijdraagt aan een verdere tweedeling tussen zorgtaken en werktaken.

Als positieve waarden voor de gemeenschap van het verrichten van *vrijwilligerswerk door iemand met een arbeidsongeschiktheids-uitkering* worden genoemd dat de gemeenschap hiervan profiteert omdat voorzieningen en netwerken in stand kunnen worden gehouden die anders wellicht zouden verdwijnen. Maar ook dat door vrijwilligerswerk kennis en ervaring kan worden overgedragen en ook dat het een voorbeeldfunctie kan hebben voor anderen in

de gemeenschap. Als negatieve waarde worden de maatschappelijke kosten van de WIA uitkering genoemd.

Ook de toegekende waarde van onbetaalde arbeid voor de *maatschappij* is verschillend voor beide situaties /vignetten. Als positieve waarden voor de maatschappij van het verrichten van *vrijwilligerswerk door iemand met een arbeidsongeschiktheidsuitkering* worden genoemd dat dit op termijn kan bijdragen aan minder zorgkosten en aan het in stand houden van initiatieven / voorzieningen en dat we blij mogen zijn met de inzet van vrijwilligers. Als positieve waarde van het verrichten van *mantelzorg* door iemand met een bijstandsuitkering voor de maatschappij wordt genoemd dat dit het vinden van betaald werk kan faciliteren. Verder werd gesteld dat

kijkend naar alle positieve waarde toekenningen, de maatschappij het zich niet kan veroorloven om het niet te doen. Maar kijkend naar de mogelijke negatieve waarde van mantelzorg, de maatschappij het zich wellicht niet kan veroorloven het wel te doen.

Deze ogenschijnlijk tegenstrijdige bevinding onderstreept de complexiteit van toekenning van maatschappelijke waarde aan onbetaalde arbeid. Want hoewel er een overwegend positieve maatschappelijke waarde aan wordt toegekend kan deze in sommige situaties ook negatief zijn. Dit verschilt ook per perspectief.

De bevindingen ondersteunen de noodzaak van de ontwikkeling van een gedegen maatschappelijke kosten-batenanalyse voor onbetaalde arbeid waarbij rekening wordt gehouden met de situatie en het perspectief.

Box 3: Bevindingen groepsdiscussie over maatschappelijke waarde van participatie vignet 2

Vignet 2. Werknemer WIA (100%) die graag vrijwilligerswerk wil doen

Voordelen	Nadelen
Individu: <ul style="list-style-type: none">• Zelfvertrouwen• Eigenwaarde• Erbij horen / participeren• Voorkomen sociaal isolement• Ontwikkelen	<ul style="list-style-type: none">• Geen vergoeding/betaalde baan/geldelijke waardering• Een WIA traject duurt lang. Naast betaalde baan ook vrijwilligerswerk. Meer doen voordat persoon in WIA komt + blijft vitaal
Gezin/familie: <ul style="list-style-type: none">• Vrolijk persoon• Nuttig• Goed voorbeeld kinderen• Netwerk• Regelmaat / structuur• Minder zorgen• Gezin kan naar kinderboerderij• Minder vaste kosten	<ul style="list-style-type: none">• Profiteert niet financieel
Gemeenschap: <ul style="list-style-type: none">• Verbinding• In stand houden kinderboerderij• Profiteert• Netwerken• Kennisoverdracht (kinderen)• Voorbeeld anderen• Burgerinitiatief	<ul style="list-style-type: none">• Kosten WIA
Maatschappij: <ul style="list-style-type: none">• Minder zorgkosten• In stand houden initiatieven maatschappij• Blij zijn met vrijwilligerswerk	

 4LIMBURG

Deze factsheet is een onderdeel van het meerjarenprogramma 4Limburg dat een bijdrage wil leveren om de Limburgse samenleving meer duurzaam, vitaal en inclusief te maken. Het doel van dit programma is om, in nauwe samenwerking met de Universiteit Maastricht, Provincie Limburg en ketenpartners zoals gemeenten, UWV en bedrijfsleven, via een trendbreuk de arbeidsparticipatie én de vitaliteit in Limburg naar een hoger niveau te tillen.

Colofon

© Niets uit deze uitgave mag op enige manier worden verveelvoudigd zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Unit Arbeidsepidemiologie.

Unit Arbeidsepidemiologie
School CAPHRI
Maastricht University
Email: 4 limburg@maastrichtuniversity.nl